BES 150

Balti eraseadus 1864–2014

KUJUNEMISLUGU

Balti Eraseaduse saamislugu on vaadeldav erinevate diskursuste kontekstis – see on osa Vene impeeriumi seadusandluse üldisest korrastamisest XIX sajandi I poolel, osa saksa õiguskultuuri toimimisest erinevate õiguskultuuride piiril ning muidugi ka osa Eesti ja Läti multikultuurse õigusajaloo kulgemisest.
Seega on käesolev lühinäitus vaid üks võimalikest lugudest. Kas see lugu on koostatud „konna-“ või „kure-“perspektiivist, jäägu juba vaataja enda kaaluda.

Vajadust Liivimaal kehtiva õiguse korrastamiseks oli teadvustatud juba pikka aega. Näiteks nägid 4. juunil 1710 feldmarssal B. Šeremetjevi poolt Liivimaa rüütelkonnale antud akordpunktid ette seniste õiguste ja privileegide püsimist seni, kuni ei ole loodud uut seadustikku. Uue seadustiku loomiseks tehti nii 18. sajandil kui ka 19. sajandi I veerandil mitmeid katseid.

Vene impeeriumi riiklik ja õiguslik süsteem ei moodustanud jäika unifitseeritud tervikut, vaid seda iseloomustas õiguslik partikularism nii avaliku kui ka eraõiguse valdkonnas. Keskvõim teadvustas selgelt erinevate regionaalsete õigussüsteemide olulisust impeeriumi territoriaalse terviklikkuse ja poliitilise stabiilsuse tagamisel. Tasakaalupunkti õigusliku partikularismi ja õiguse unifitseerituse vahel iseloomustas 19. sajandil seadusandluse dünaamilisus.

Regionaalse õigusmaastiku korrastamine sai uue impulsi 19. sajandi teisel veerandil, mil keiser Nikolai I korraldusel ja M. Speranski sisulisel juhtimisel algas Vene impeeriumi seadusandluse üldine korrastamine. Selleks loodi 1826. aastal Tema Keiserliku Majesteedi Isikliku Kantselei II osakond, mis tähendas kogu korrastusprotsessi allutamist keisri isiklikule kontrollile.

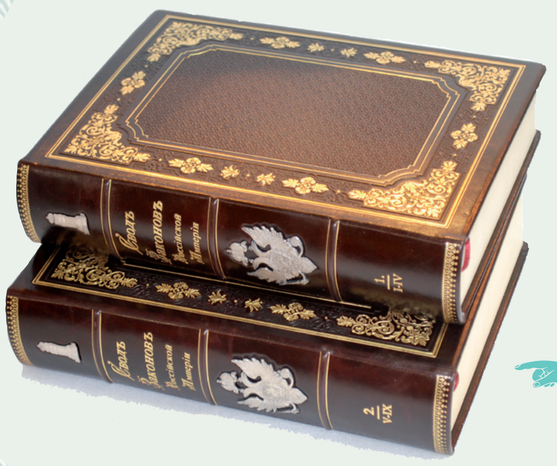

Korrastusprotsessi tulemusena loodi
- Vene impeeriumi täielik seaduste kogu (*Полное Собрание Законов Российской Империи*), mis hõlmas kogu seadusandlikku materjali alates 1649. aastast.
- Vene impeeriumi seaduste kogu (*Свод Законов*), mis sisaldas ainult kehtivat õigust.

Nikolai I

M. Speranski

Impeeriumi üldise seadusandluse korrastusprotsessi üheks osaks oli ka Balti kubermangudes kehtiva seadusandluse korrastamine. Nikolai I ukaas 1. juulist 1845 sätestas, et Balti Provintsiaalseadustik (*Provincialrecht der Ostseegouvernements*) pidi koosnema 5 osast:

- I osa. Ametiasutuste korraldus
- II osa. Seisuste õigused
- III osa. Eraõigus
- IV osa. Tsiviilprotsess
- V osa. Kriminaalprotsess

Kaks esimest köidet jõustusid 1. jaanuaril 1846, mil Eestis jõustus ka impeeriumi üldine kriminaalseadustik.
IV ja V osa jäidki kehtestamata.

Aleksander II

Vastavalt Aleksander II 12. novembril 1864 allakirjutatud ukaasile jõustus 1. juulil 1865 eraõigust sisaldav III köide, mis kannab traditsiooniliselt nimetust

Balti eraseadus

(Liv-, Est- und Kurlaendisches Privatrecht).

Erinevalt provintsiaalseadustiku I ja II köitest publitseeriti BES algselt nii vene kui ka saksa keeles.

Reinhold Johann Ludwig SAMSON von HIMMELSTIERN, (27. VI 1778, Urvaste mõis – 26. XI 1858, Urvaste), jurist, baltisakslane. Õppis 1796–1798 Leipzigi Ülikoolis õigusteadust ja filosoofiat. Osales 1804., 1819. ja 1849. aasta Liivimaa talurahvaseaduse koostamisel, tõstatas 1818 Liivimaa talurahva isiklikust orjusest vabastamise küsimuse. Etendas määravat osa Balti provintsiaalseadustiku kodifitseerimisel. Tartu ülikooli auliige (1852).

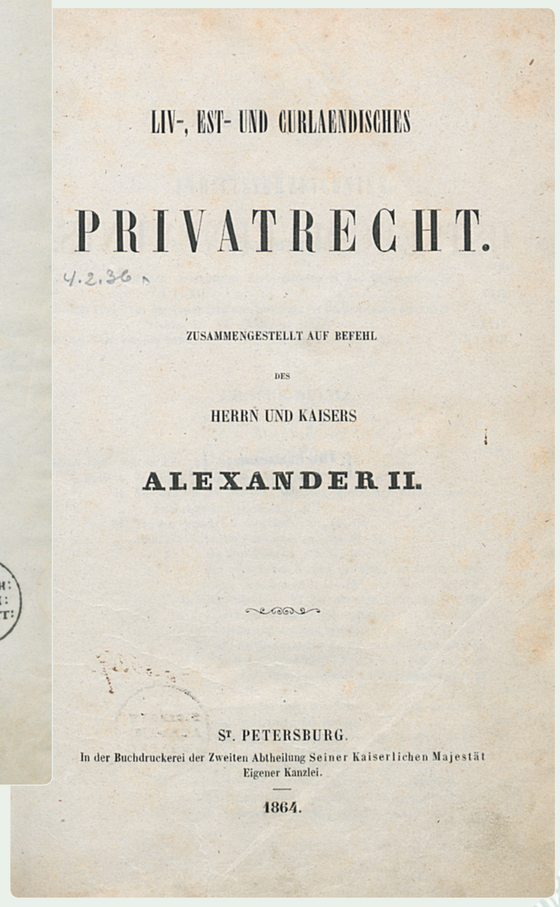

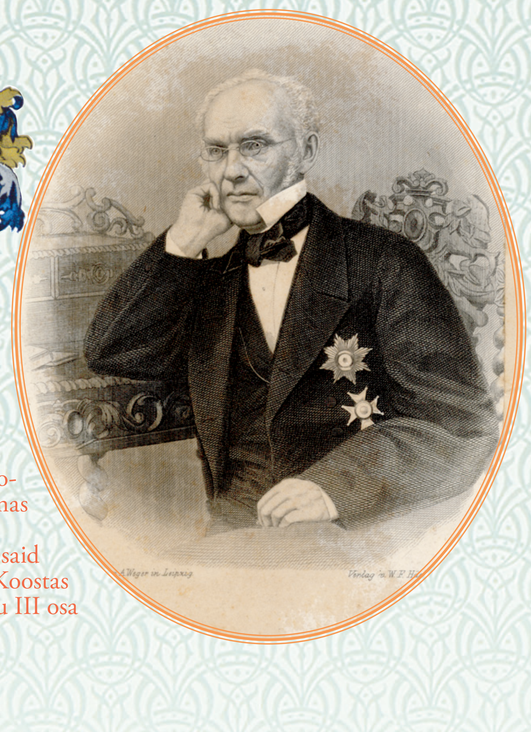

Friedrich Georg von BUNGE, (13. III 1802 Kiiev – 9. IV 1897 Wiesbaden), baltisaksa õigusteadlane ja ajaloolane, professor (1831). Õppis 1818–1822 Tartu ülikoolis õigus- ja filosoofiateaduskonnas, oli 1822–1842 samas õppejõud. Pani aluse Balti eraõiguse uurimisele, tema õigusajalookäsitlused said baltisaksa õigusajalooteaduse aluseks. Koostas 1856–1864 Balti provintsiaalseadustiku III osa (BES-i) eelnõu.

Provintsiaalseadustiku erinevate osade loomisel lõi kaasa palju isikuid, kuid traditsiooniliselt on esile tõstetud eelkõige kahe isiku panust – Reinhold Johann Ludwig Samson von Himmelstiern ja Friedrich Georg von Bunge.

BES 150 Balti eraseadus 150

ALLIKAD

Impeeriumi seadusandluse korrastamine lähtus printsiibist, et selle käigus ei looda uusi norme, vaid korrastatakse olemasolevad, osundades publitseeritavas seaduses ühtlasi normide algallikatele. Seetõttu on ka Balti eraseaduse iga säte varustatud allikaviitega. Viitamine allikale pidi demonstreerima, et BES-i koostamisel on järgitud kehtestatud juhist ning BES ongi varemkehtinud õiguse kogu. Ühtlasi legitimeeris see BES-i nii impeeriumi keskvõimu kui kohalike baltisaksa juristide silmis.

BES ei olnud pelgalt olemasoleva õiguse kogu. Seadustiku koostamise käigus reguleeriti seadusandlikus korras mitmeidki küsimusi.

Näiteks 2. juulil 1862 anti välja seadused, millega ühelt pool likvideeriti senikehtinud allikate erisused abielulepingute küsimuses, teiselt poolt aga kaotati vananenud tavaõiguse normid naissoost isikute eestkoste ja hoolekande valdkonnas.

Toetudes õigusajaloolistele uurimustele peab nentima, et iga allikaviite usaldusväärsus (näiteks Rooma õiguse puhul) ei ole sugugi absoluutne. Samuti on oluline, et Rooma õigus kaotas oma senise staatuse subsidiaarõigusena. Seega ei toimunud mitte niivõrd Rooma õiguse teist retseptsiooni kuivõrd seati kindlad piirid senisele retseptsioonile.

Erinevate allikate osakaal BES-is (1864)

Viidete hulk kohaliku õiguse üksikutele allikatele

BES 150 Balti eraseadus 150

STRUKTUUR ja KOOSSEIS

BES on mahukas allikas, ta koosnes juba algselt 4600 paragrahvist, millele lisandusid sissejuhatuse 40 paragrahvi. Aja jooksul sätete arv vähenes, kuid kasvas sätete sisuline maht tänu mitmele mahukale lisale. Kuivõrd aga üks või teine säte muutus aja jooksul sisuliselt *ius nudum*, ei ole seni veel selge.

BES-i kui allika struktuur on omapärane.
BES jaguneb viieks osaks: – sissejuhatus (§ I–XL), perekonnaõigus (§1–528), asjaõigus (§529–1690), pärimisõigus (§1691–2906) ja obligatsiooniõigus (§2907–4600).

Struktuur oli BES-i väljatöötamise käigus pidevas muutumises. Veel 1852. aastal eksisteeris kavatsus liita siia täielikult ka tsiviilprotsessi reguleerivad sätted.

BES-i ja tema projektide struktuur

R. J. L. v. Samson-Himmelstierna projekt (1831)	II Osakonna projekt (1839)	F. G. v. Bunge projekt (1862)	BES (1864)
Einleitung	Isikud		Sissejuhatus
Personenrecht	Varad	Perekonnaõigus	Perekonnaõigus
dingliches Sachenrecht	Varalised õigused ja nende omandamine	Asjaõigus	Asjaõigus
persönliches Sachenrecht	Kohustisõigus	Pärimisõigus	Pärimisõigus
		Obligatsiooniõigus	Obligatsiooniõigus

Samas iseloomustas BES-i partikularism territoriaalsel ja seisuslikul alusel, mis langes BES-i väljaandmisel 1864. aastal kokku kohtualluvusega.

Kohtualluvuse kokkulangevus püsis kuni 1889. aasta reformini. Erandiks oli Tartu Ülikooli kohus, mis tegutses maaõiguste järgi.

BES-i õiguspiirkonnad oli järgmised:
Eestimaa, Liivimaa, Kuramaa ja Piltene maaõigused;
Eestimaa, Liivimaa, Kuramaa, Narva linnaõigused.

Seisuslikul alusel eristati

aadlikke,
vaimulikke,
linnakodanikke
ja talupoegi.

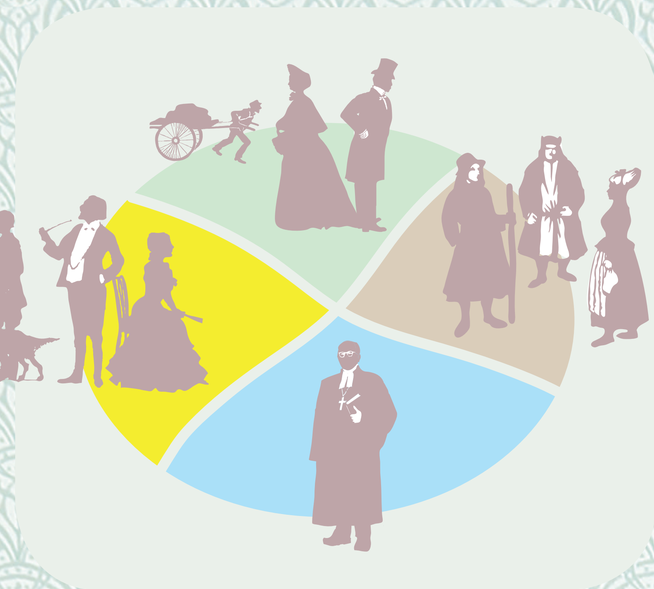

Talupoegade suhtes kehtisid erinevad Eestimaa, Liivimaa ja Kuramaa talurahvaseadused, BES oli vaid subsidiaarõiguseks. Vene Senati 1909. aasta otsuse kohaselt olid talurahvaseadused maaõiguste erinormid, mis kehtisid talupoegade kui seisuse kohta.

Seisuslik eristamine oli kohati äärmuslik.

Näiteks eristas BES aadlikest ja mitteaadlikest Liivimaa maavaimulikke.

See ei olnud siiski absoluutne, vaid asendus paiguti rahvusliku vaheteoga.

Nii tuli Liivimaa Irši (Hirschenhof) ja Altiena (Helfreichshof) riigimõisates asuvate saksa rahvusest kolonistide-talupoegade tsiviilasjade lahendamisel vallakohtutes rakendada Liivimaa maaõigust.

Erinevates õiguspiirkondades sätestatud mõisted ja normid võisid olla erineva tähendussisuga.

Näiteks lasteta lesknaiseks loeti Liivimaal seda abielunaist, kellel ei olnud mehe surmahetkel ühtegi elusolevat last või selle järeltulijat. Eestimaal loeti lasteta lesknaiseks vaid see abielunaine, kes ei olnud abielu vältel sünnitanud ühtki eluvõimelist last. Kuramaal loeti lasteta lesknaiseks abielunaist, kellel ei olnud mehe surmahetkel ühtegi elusolevat last. Leseaasta kestis Liivi- ja Eestimaa maaõigustes 1 aasta 6 nädalat, Kuramaa maaõiguses aga 1 kalendriaasta.

BES 150 Balti eraseadus 150

BES-i ARENG IMPEERIUMIS aastail 1864–1918. Seadusandlus ja õigusmõistmine

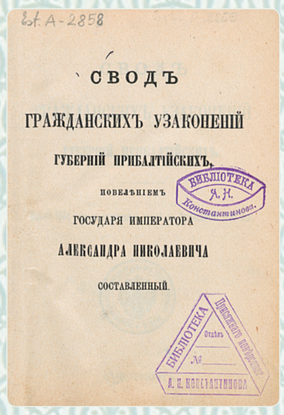

BES oli pidevas arengus ja muutumises olev allikas, mis peegeldub juba ka tema nimetuse muutumises 1889/1890. aastal. (Enne: *Свод местных узаконений губерний Остзейских*, hiljem *Свод гражданских узаконений губерний Прибалтийских*). BES-i teksti esimene muutus toimus juba 20. novembril 1864, nädal pärast keiserlikku allkirjastamist. Muutused olid pidevad ning toimusid peamiselt kahel moel.

Esimesel kohal oli impeeriumi keskvõimu otsene seadusandlik tegevus. Ajavahemikus 1864 kuni 1890 on muudetud vähemalt 703 paragrahvi. Vastavalt Vene impeeriumis kehtinud korrale tuli seadustekstide aktualiseerimiseks anda välja muudatusi sisaldavad järjed või õigusallika uustrükk. Loomulikult oli muudatuste sisuline tähendus erinev, ulatudes redaktsioonilistest parandustest põhimõtteliste muutusteni.

BES-i esimene järg (ühtekokku 59 lk) ilmus 1881 Peterburis, kajastades kõiki kuni 1. jaanuarini 1881 ilmunud täiendusi ja muudatusi. Kokku ilmus 5 erineva mahuga järge, mis peegeldasid muudatusi seisuga kuni 15. veebruar 1915. BES-i viimane (pool-) ametlik väljaanne ilmus 1893. aastal vene keeles taskuformaadis, silmas pidades igapäevase kasutamise mugavust. Edaspidi ilmusid vaid eraviisilised saksa- ja venekeelsed väljaanded. Viimastest tuleb kindlasti nimetada Riia ringkonnakohtu liikme V. Bukovski koostatud 2-köitelist kommenteeritud väljaannet.

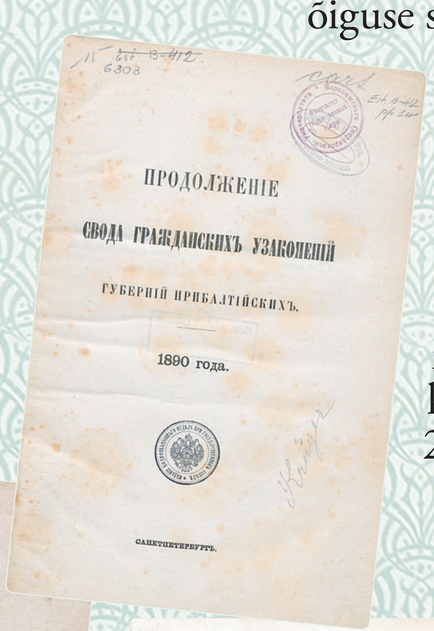

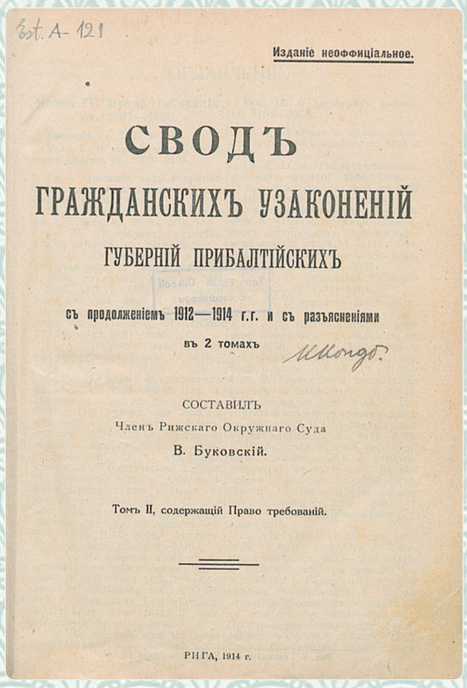

Teiseks mõjutas BES-i erinevate osade normide sisu tuntavalt ka 1889. aastal toimunud reform, mille enimtuntud tulemus on kohtute uuendamine. Reformi sisuline tähendus oli laiahaardelisem, muutes lisaks justiitssüsteemile ka menetlusõigust ning kriminaal- ja eraõigust. BES-is on eriti silmatorkav seisusliku ja territoriaalse partikularismi murenemine ning regulatsiooni moderniseerimine näiteks hüpoteegiõiguses, kus ühesugused modernse hüpoteegiõiguse sätted kehtisid nii aadlike, linnakodanike kui ka talupoegade suhtes nii Eesti-, Liivi- kui ka Kuramaal.

Tuleb arvestada, et muutused BES-is ei piirdu ainult BES-i ühe või teise paragrahvi otsese tühistamise või sõnastuse muutmise ja täiendamisega. Normi tähendus ja kehtivus võis muutuda ka tulenevalt ümbritsevast õiguskeskkonnast, isegi juhul kui sõnastus ise jäi muutmata (§§2453, 2468, 2469, 2587–2591, 2595).

1889. aasta reformiga sattus BES Vene Senati tsiviilasjade kassatsioonidepartemangu tegevusvälja. Baltikumis jõustunud Tsiviilprotsessi seadustiku §815 sätestas, et "kõik Senati Kassatsioonidepartemangude otsused ja määrused, millega selgitatakse seaduse täpset mõtet, avaldatakse üleüldiseks teadmiseks ja juhiseks seaduste ühetaoliseks tõlgendamiseks ja kasutamiseks."

Ehk teisisõnu – kõik ametlikus korras avaldatud senati lahendid olid siduvad kõigile kohtutele, mistõttu BES-i normide tähendussisu hakkas muutuma.

Üks oluline tähis BES-i ajaloolises arengus on 16. novembril 1870 ilmunud Aleksander II ukaas, mille kohaselt tuli vene- ja saksakeelse teksti erinevuse korral anda eelisõigus just venekeelsele tekstile. Loomulikult ilmusid kõik täienduste ja muudatuste ametlikud tekstid ka ainult vene keeles.

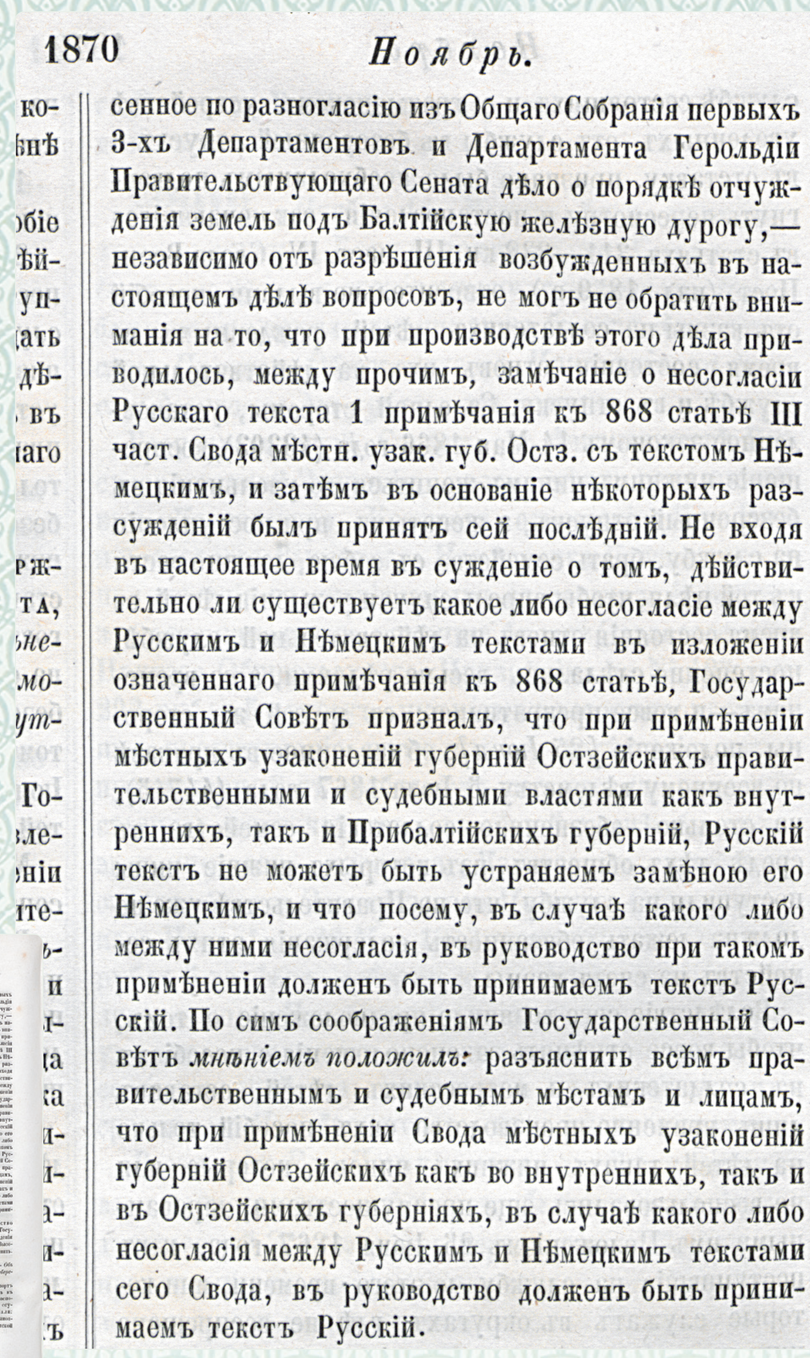
1870 Ноябрь.

сенное по разногласію изъ Общаго Собранія первыхъ 3-хъ Департаментовъ и Департамента Герольдіи Правительствующаго Сената дѣло о порядкѣ отчужденія земель подъ Балтійскую желѣзную дорогу,— независимо отъ разрѣшенія возбужденныхъ въ настоящемъ дѣлѣ вопросовъ, не могъ не обратить вниманія на то, что при производствѣ этого дѣла приводилось, между прочимъ, замѣчаніе о несогласіи Русскаго текста 1 примѣчанія къ 868 статьѣ III част. Свода мѣстн. узак. губ. Остз. съ текстомъ Нѣмецкимъ, и затѣмъ въ основаніе нѣкоторыхъ разсужденій былъ принятъ сей послѣдній. Не входя въ настоящее время въ сужденіе о томъ, дѣйствительно ли существуетъ какое либо несогласіе между Русскимъ и Нѣмецкимъ текстами въ изложеніи означеннаго примѣчанія къ 868 статьѣ, Государственный Совѣтъ призналъ, что при примѣненіи мѣстныхъ узаконеній губерній Остзейскихъ правительственными и судебными властями какъ внутреннихъ, такъ и Прибалтійскихъ губерній, Русскій текстъ не можетъ быть устраняемъ замѣною его Нѣмецкимъ, и что посему, въ случаѣ какого либо между ними несогласія, въ руководство при такомъ примѣненіи долженъ быть принимаемъ текстъ Русскій. По симъ соображеніямъ Государственный Совѣтъ *мнѣніемъ положилъ:* разъяснить всѣмъ правительственнымъ и судебнымъ мѣстамъ и лицамъ, что при примѣненіи Свода мѣстныхъ узаконеній губерній Остзейскихъ какъ во внутреннихъ, такъ и въ Остзейскихъ губерніяхъ, въ случаѣ какого либо несогласія между Русскимъ и Нѣмецкимъ текстами сего Свода, въ руководство долженъ быть принимаемъ текстъ Русскій.

BES 150 Balti eraseadus 150

BES-i ARENG IMPEERIUMIS aastail 1864–1918. Teadus ja õpe

BES jõustumine suunas kohaliku õigusteaduse uuele rajale, tuues esialgu kaasa eneseisolatsiooni, loobumise kaasakõnelemisest ja juuresolemisest kaasaegses saksa õigusteaduslikus kirjanduses. Esiplaanile tõusis pigem kommenteeriv lähenemine.

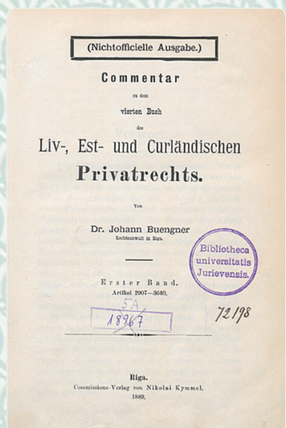

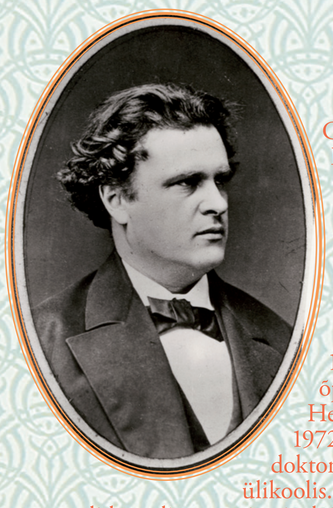

Carl Eduard ERDMANN (1841–1898) oli jurist. Õppis 1859–1861 Tartu ülikoolis õigusteadust ja filosoofiat, 1856–1863 õppis ta Heidelbergis. 1972. aastal sai doktorikraadi Tartu ülikoolis. 1873. aastast oli korraline provintsiaalõiguse professor Tartu ülikooli õigusteaduskonnas.

Baltisaksa õigusteaduse suurtähiseks on Tartu ülikooli professori Carl Eduard Erdmanni 4-köiteline monograafia *System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Est-, Liv- und Curland*, mis ilmus 1889–1894. Baltisaksa juristid kirjutasid arvukalt artikleid ka mitmetes ajakirjades, mis ilmusid Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõudude eestvedamisel.

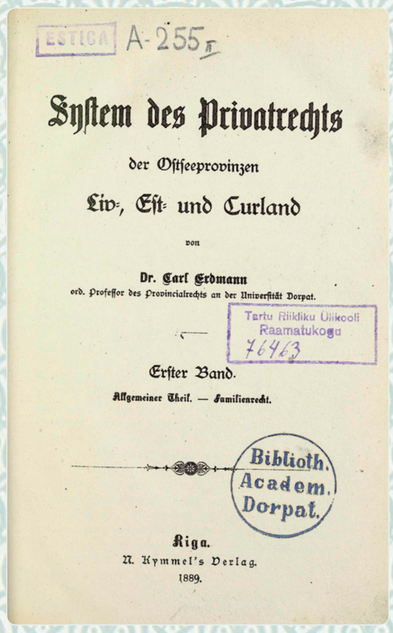

BES kui osa Vene impeeriumis kehtivast õigusest pälvis tähelepanu ka venekeelses õigusteaduses ja -hariduses. Tartu ülikoolis endas puudus küll aastatel 1893–1918 (välja arvatud 1912–1913) kohaliku õiguse korraline professor, kuid Balti kubermangudes kehtivat eraõigust õpetati mitte ainult Tartu ülikoolis, vaid erikursusena ka impeeriumi teistes kõrgkoolides. Olgu selleks siis Peterburi ülikool või Bestuževi kõrgemad naiskursused või Odessa või Kaasani ülikool. Tõsi, Kaasani ülikool esitas 20. sajandi algul soovi asendada Balti kubermangude eraõiguse kursus islami õigusega, sest seda on nende kasvandikel rohkem vaja.

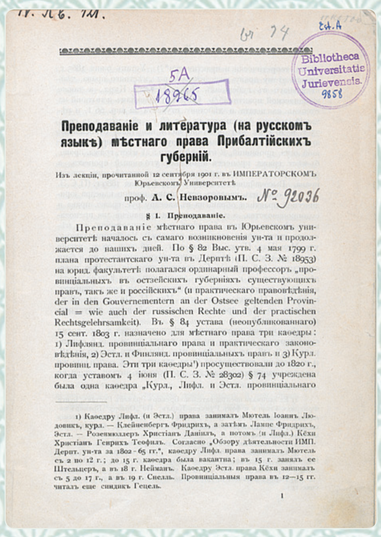

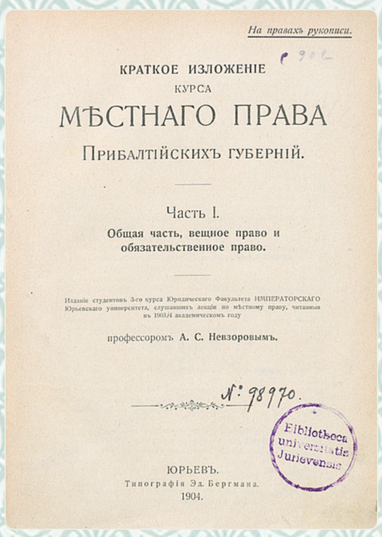

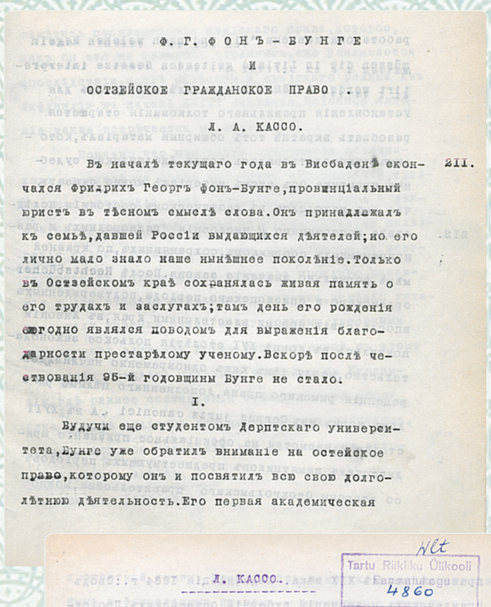

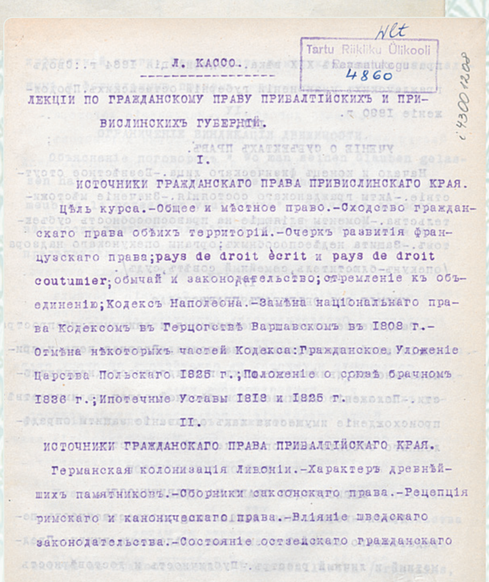

Õpetamine tingis vajaduse ka õppevahendite järele, mis ilmusid nii Tartus kui ka mujal. Esimese venekeelse Balti eraõiguse õpiku kirjutas L. V. Casso, kes lähtus seejuures pandektilisest süsteemist. Odessa ülikooli professori A. Fjodorovi õppevahend on kirjutatud võrdlevas võtmes. Loomulikult leidsid mitmed probleemid käsitlemist Vene juriidilises ajakirjanduses.

BES omandas ka eestlaste ja lätlaste jaoks igapäevaelus järjest suuremat tähtsust, ehkki suurem osa neist elas erinevate talurahvaseaduste normide järgi. Tasub mõelda vaid linnastumisele ja eestlaste-lätlaste kasvavale osakaalule majanduses. On loomulik, et rahvusliku liikumise tingimustes mõeldi ka BES-i tõlkimisele.

Juris Māters (1845–1885)

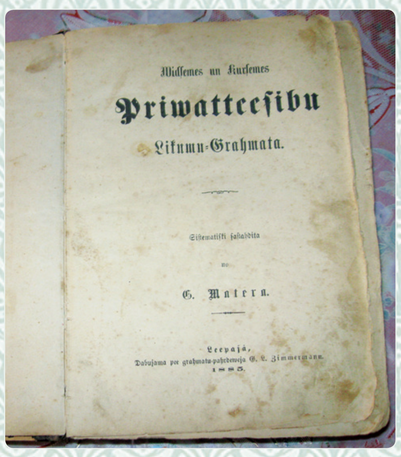

1885. aastal avaldas läti esimesi kirjanikke ja seadusetundjaid Juris Māters Liepajas mahuka (935 lk) lätikeelse "Liivi- ja Kuramaa eraõiguse seaduseraamatu" (*Vidzemes un Kurzemes privātties-esību likumu grāmata*).

See oli BES-i üsna vaba tõlge läti keelde, kusjuures J. Māters tõlkis fragmentaarselt, andes paragrahvidele ka uue numeratsiooni. Suur osa tõlkest valmis Kuramaa kubermanguvanglas, kuhu J. Māters 1882. aastal sattus aktiivse rahvusliku tegevuse pärast.

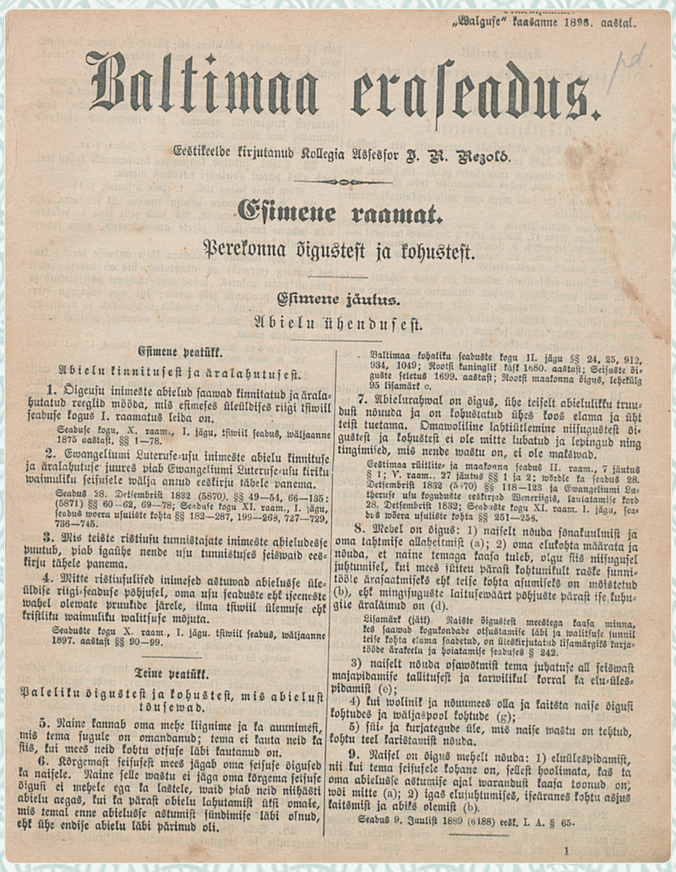

BES-i täielik eestikeelne tõlge puudub seni-ajani. Esimene osaline tõlge ilmus 1898–1899. aastal ajalehe *Valgus* kaasandena ning tõlkijateks olid Joseph Robert Rezold (1847–1909) ja Aleksander Hellat. Tõlge hõlmas vaid esimesed 1500 paragrahvi, sisaldades vaid perekonnaõiguse ja osaliselt asjaõiguse.

Algne lepe nägi ette BES-i täielikku tõlkimist ja publitseerimist, kuid *Valguse* väljaandja J. Kõrv süüdistas J. R. Rezoldi halvas tõlkes ning katkestas lepingu. Asi päädis kohtuvaidlusega J. Rezoldi ja J. Kõrvi vahel, kus Tallinn-Haapsalu rahukogu otsustas J. Kõrvi kasuks.

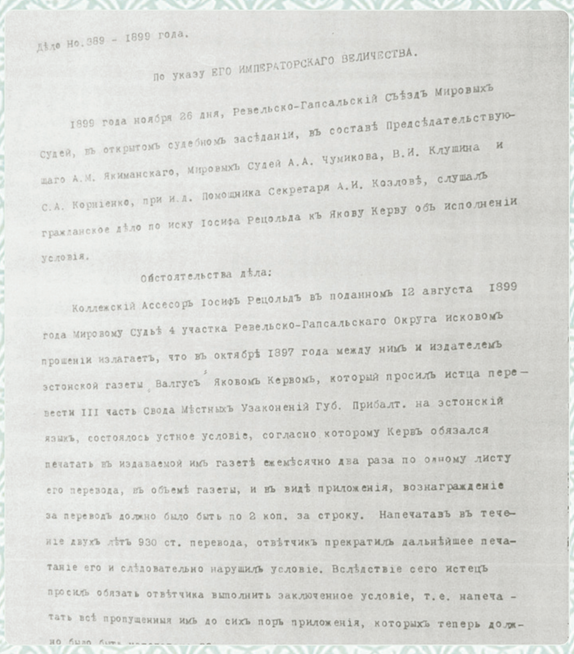

Katsed BES-i täieliku teksti tõlkimiseks eesti keelde jätkusid. A. Kruusbergi sõnutsi "[Anton] Aani tähtsamaks tööks loetakse Balti eraõiguse tõlkimist eesti keelde." A. Kruusberg on samas kirjutanud, et "See pidi Liivimaa rüütelkonna toetusel trükitama. Kui kaugele see töö on viidud, ei ole kahjuks teada." Väidetavalt toetas A. Aani tõlkimistööd ka Riias tegutsenud vandeadvokaat J. Jaakson. Paraku ei ole selle tõlkimise kohta senini rohkem andmeid.

BES 150 Balti eraseadus 150

BES-i ARENG RAHVUS-RIIKIDES aastail 1918–1940. Seadusandlus ja õigusmõistmine

Pärast I maailmasõda jäi BES ka iseseisvates Eesti ja Läti rahvusriikides üheks põhiliseks, kuid mitte ainsaks eraõiguse allikaks. BES kehtis ka iseseisva Leedu territooriumil, hõlmates omaaegse Kuramaa kubermangu koosseisu kuulunud Palanga piirkonna.

Seisuslik partikularism ületati hiljemalt uute põhiseaduste jõustumisega, kuid territoriaalne killustatus jäi püsima. Kõigis riikides lisandus veel Vene tsiviilõiguse piirkond, kus kehtisid Vene seaduste Kogu X köite sätted. Lätis oli selleks Latgale Ida-Lätis, Eestis Petserimaa ja Narvatagune piirkond.

Eesti Asutav Kogu võttis 9. juunil 1920 vastu „Seisuste kaotamise seaduse“, mille teise osa teine lõik deklareeris: “... Läänemere kubermangude seaduste III köide jääb ainukeseks eraõiguse seaduseks: neis linnades ja linnaosades, kus siiamaale maaseadus maksab, ja maalelavate kodanikkude kohta – vastavad maaseadused [maaõigused]; linnades elavate kodanikkude kohta – vastavad linnaseadused [linnaõigused].”

Hind 4 marka.

Riigi Teataja

Ilmub tarwidusi mööda.

Toimetus ja talitus: Toompeal, end. Landstoa ruumides; Kontor on awatud kella 9—2. — Sealsamas lehe tellimiste wastuwõtmine.

Tellimise hind: Tellijatele 50 numbri eest 100 marka, 100 numbri eest 200 marka. Üksiku numbri hind 2 mark. — Kuulutuste ja teadaannete hind: Kohtukuulutused, suuruse peale waatamata 50 marka. — Arukoolatud passide kuulutused 20 marka. — Muud kuulutused: iga korpus-rea kwadraadi eest 75 penni.

„Riigi Teataja“ üksiku numbrite müük hariliku hinna eest on awatud kõigis renteides, peale lestrentel.

Nr. 129/130 | Reedel, 27. augustil 1920. | Nr. 129/130

I.

Sisu: Nr. 254. Seisuste kaotamise seadus (9. juuni 1920 a.).
Nr. 255. Seadus seisuste kaotamise seaduse osalise maksmapanemise kohta (20. aug. 1920 a.).
Nr. 256. Seadus 50.000.000 margalise krediidi määramise kohta rahaministeeriumile (20. aug. 1920 a.).
Nr. 257. Määrus 30.000 frangi ja 18.000 Soome marga suuruse erakorralise krediidi lubamise asjus haridusministeeriumile Eesti spordiliidule Olympia pihustustest osawõtmiseks (20. aug. 1920 a.).
Nr. 258. Määrus haridusministeeriumile erakorralise krediidi awamise kohta 165.000 marga suuruses Petserimaal ajutatud ajalehe toetamiseks (20. aug. 1920 a.).

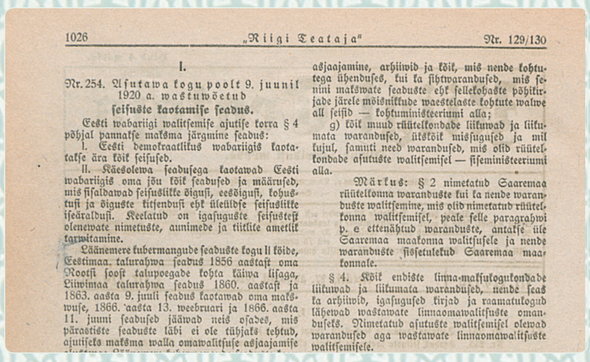

1026 „Riigi Teataja“ Nr. 129/130

I.

Nr. 254. Asutawa kogu poolt 9. juunil 1920 a. waatwõetuv

seisuste kaotamise seadus.

Eesti wabariigi walitsemise ajutise korra § 4 põhjal pannakse maksma järgmine seadus:

I. Eesti demokraatlikus wabariigis kaotatakse ära kõik seisused.

II. Käesolewa seadusega kaotawad Eesti wabariigis oma jõu kõik seadused ja määrused, mis sisaldawad seisuste õigusi, eeskiusi, kohustusi ja õiguste kitsendusi ehk üleüldse seisuslikke iseärasusi. Keelatud on igasugusteß seisusteß olenewate nimetuste, aumiste ja tiitlite ametlik kasutamine.

Läänemere kubermangude seaduste kogu II köide, Eestimaa talurahwa seadus 1856 aastast oma Rootsi soost talupoegade kohta käiwa lisaga, Liiwimaa talurahwa seadus 1860. aastast ja 1863. aasta 9. juuli seadus kaotawad oma makswuse, 1866. aasta 13. weebruari ja 1866. aasta 11. juuni seadused jäätwad neis osades, mis pärastiste seaduste läbi ei ole tühjaks tehtud, ajutiseks maksma walla omawalitsuse asjaajamise asjaajamine, arhiiwid ja kõik, mis nende kohtutega ühenduses, kui ka sihtwarandused, mis senini makswate seaduste ehk selleloh aste põhikirjade järele mõisnikkude waestelaste kohtute walwe all seisb — kohtuministeeriumi alla;

g) kõik muud rüütelkondade liikmad ja liikmata warandused, ütelkõik mõisnigused ja mõ kujul, famiili need warandused, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel — riseministeeriumi alla.

Märkus: § 2 nimetatud Saaremaa rüütelkonna warandusteß kui ka nende warandusteß walitsemine, mis olid nimetatud rüütelkonna walitsemisel, peale selle paragrahwi p. e ettenähtud warandusteß, antakse üle Saaremaa maakonna walitsusele ja nende warandusteß sõstetakud Saaremaa maakonnale.

§ 4. Kõik endiste linna-maksukogukondade liikmad ja liikmata warandused, nende seas ka arhiiwid, igasugused kirjad ja raamatukogud lähewad wastawate linnaomawalitsuste omandusesse. Nimetatud asutuste walitsemisel olewad warandused aga wastawate linnaomawalitsuste walitsemisele.

Vabariigi valitsus võttis 20. augustil 1920 vastu seaduse seisuste kaotamise seaduse osalise maksmapanemise kohta. Seadus sätestas: “... Seisuste kaotamise seadus hakkab maksma tema avaldamisega *Riigi Teatajas*, mahaarvatud II jao teine osa, alates sõnast “Läänemere” kuni sõnani “jagu,” mille maksmahakkamise tähtaeg ja kord eriseadusega ära määratakse.”

Vastuvõetud akt tähendas, et talurahvaseadustes leiduvad eraõiguse normid jäid kehtima ning neid laiendati kõigi maal elavate kodanike kohta. 80% Eesti Vabariigi kodanikest allus talurahva eraõiguse normidele. Maaõigused kehtisid ainult mõnedes linnades ja linnaosades.
Esimesel õigusteadlaste päeval 1922. aastal rõhutas J. Uluots otsesõnu, et “...talurahvaseadusi ei saa, näituseks, otsekohe maksvusetuks tunnistada.”
Lõpliku selguse BES-i kehtivuse asjus andis Riigikohus, kelle üldkogu otsustas 9. mail 1927. aastal, et BES on põhiline eraõiguse allikas Eestis. Sarnaselt Eestile tekitas talurahvaõiguste kehtivus probleeme ka Lätis. Need likvideeriti lõplikult uue tsiviilseadustiku kehtestamisega.

RIIGIKOHTU OTSUS 9. MAI 1927

Riigikohtu esimehe poolt Riigikohtu üldkogule lahendamiseks ettepandud küsimus: kas on praegu veel maksvad Liivimaa Talurahva Seaduses sisalduvad määrused eraõiguse alal?

Eesistuja esimees K. Parts, ettekandja riigikohtunik V. Ditmar, Riigikohtu prokurör R. Rägo

Asja ettekande ja prokuröri arvamise ära kuulanud olles ja ettepandud küsimuse lahendamisele asude, leidis Riigikohtu üldkogu, et kõigepealt tuleb konstateerida, et Liivimaa Talurahva seaduses leiduvail määrusil eraõiguse alal on puhtseisuslikkude seaduste iseloom. Läänemere Kubermangude Seaduste II köide, milles sisalduvad “Seisuste kohta käivad seadused” (“Zakonõ o sostojanijah”), määrab oma §l-ses, et Läänemere kubermangudes on olemas neli seisust: 1) aadel (dvorjanstvo); 2) vaimulikud (duhovenstvo); 3) linnaelanikud (gorodskie obõvateli) 4) talutahvas (selskie obõivateli), ning et talurahva õigused ja kohustused määratakse kindlaks iseäralise, iga kubermangu kohta väljaantava seadusega. Vastavalt sellele anti välja ka Liivimaa Talurahva Seadus, milles sisaldub muu hulgas “Talurahva Eraõigus” (L. T. S. II jao, II raamatu, II jaotus II peatükk) ning nimelt *“Nende valla kogukonna liikmete Era-õigus, kes oma isiklikkude seisuse õiguste järele talurahva seisusest on”*, nagu see otse on ära tähendatud mainitud Talurahva Eraõiguse II peatüki pealkirjas. Normeerib aga Talurahva Era-Õigus ainult talurahva seisusest isikute õigused, siis ei või ka vähemat kahtlust olla selles, et Talurahva Seaduses sisalduval Talurahva Eraõigusel on puht seisusliku seaduse iseloom.

Eeltoodud kaalutlustest välja minnes otsustas Riigikohtu üldkogu: seletada, et Liivi- ja Eestimaa Talurahva Seadustes sisalduvad määrused eraõiguse alal, mis põhjenevad talurahva seisusel, on oma maksvuse kaotanud alates Seisuste kaotamise Seaduse avaldamise päevast Riigi Teatajas.

Riigikohtu seletused

Balti tsiviilõiguse alal.

1920. a.—1929. a.

„Sõnavara“ kirjastus Tartus, 1929.

Eestis ja Lätis oli eraõiguse valdkonnas kaks suurt ülesannet – moderniseerimine ja unifitseerimine. Esimene toimus peamiselt seadusandliku tegevuse kaudu. Milline oli kõrgemate kohtute (Eesti Riigikohtu ja Läti Senati) roll õiguse moderniseerimisel, on esialgu selgusetu.
Eraõiguse moderniseerimise kõrval oli nii Eesti kui Läti üheks peamiseks eesmärgiks õigusliku ühtsuse saavutamine oma territooriumil.

Eestis loodi tsiviilseadustiku komisjon 7. novembril 1923 eesotsas kohtuminister R. Gabreliga. 1940. aastal oli tsiviilseadustiku eelnõu Riigikogus arutelul, kuid püstitatud ülesanne jäi lahendamata.

Tsiviilseadustiku eelnõu komisjoni liikmed R. Gabrel, J. Jaakson ja J. Uluots.

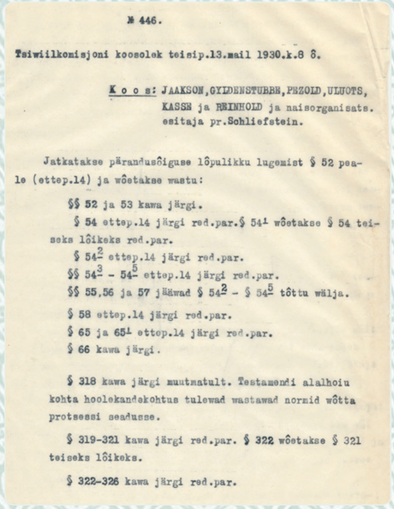

№ 446.

Tsiviilkomisjoni koosolek teisip.13.mail 1930.k.8 ö.

K o o s: JAAKSON, GYLDENSTURBE, PEZOLD, ULUOTS, KASSE ja REINHOLD ja naisorganisats. esitaja pr.Schliefstein.

Jatkatakse pärandusõiguse lõpulikku lugemist § 52 peale (ettep.14) ja wõetakse wastu:

§§ 52 ja 53 kawa järgi.
§ 54 ettep.14 järgi red.par.§ 54¹ wõetakse § 54 teiseks lõikeks red.par.
§ 54² ettep.14 järgi red.par.
§§ 54³ – 54⁵ ettep.14 järgi red.par.
§§ 55,56 ja 57 jäätwad § 54² – § 54⁵ tõttu wälja.
§ 58 ettep.14 järgi red.par.
§ 65 ja 65¹ ettep.14 järgi red.par.
§ 66 kawa järgi.

§ 318 kawa järgi muutmatult. Testamendi alalhoiu kohta hoolekandekohtus tulewad wastawad normid wõtta protsessi seaduse.

§ 319-321 kawa järgi red.par. § 322 wõetakse § 321 teiseks lõikeks.

§ 322-326 kawa järgi red.par.

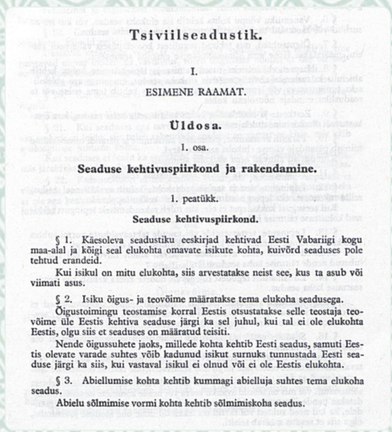

Tsiviilseadustik.

I.

ESIMENE RAAMAT.

Uldosa.

1. osa.

Seaduse kehtivuspiirkond ja rakendamine.

1. peatükk.

Seaduse kehtivuspiirkond.

§ 1. Käesoleva seadustiku eeskirjad kehtivad Eesti Vabariigi kogu maa-alal ja kõigi seal elukohta omavate isikute kohta, kuivõrd seaduses pole tehtud erandeid.

Kui isikul on mitu elukohta, siis arvestatakse neist see, kus ta asub või viimati asus.

§ 2. Isiku õigus- ja teovõime määratakse tema elukoha seadusega.

Õigustoimingu teostamise korral Eestis otsustatakse selle teostaja teovõime üle Eestis kehtiva seaduse järgi ka sel juhul, kui tal ei ole elukohta Eestis, olgu siis et seaduses on määratud teisiti.

Nende õigussuhete jaoks, millede kohta kehtib Eesti seadus, samuti Eestis olevate varade suhtes võib kadunud isikut surnuks tunnustada Eesti seaduse järgi ka siis, kui vastaval isikul ei olnud või ei ole Eestis elukohta.

§ 3. Abiellumise kohta kehtib kummagi abielluja suhtes tema elukoha seadus.

Abielu sõlmimise vormi kohta kehtib sõlmimiskoha seadus.

Tsiviilseadustiku eelnõu komisjoni liikmed R. Gabrel, J. Jaakson ja J. Uluots.

Faksiimiletrükk 1940. aasta Eesti tsiviilseadustiku eelnõust.

Vladimir Bukovski (1867–1937). Oli Läti Vabariigi senaator, Läti Ülikooli professor. Juhtis Läti tsiviilseadustiku eelnõu komisjoni kuni tsiviiseadustiku valmimiseni.

Lätis loodi tsiviilseadustiku komisjon 1920. aastal eesotsas V. Bukovskiga.

Uus tsiviilseadustik võeti vastu 27. jaanuaril 1937 (*Prezidenta Ulmana Civillikums*).

Seadus jõustus 1. jaanuaril 1938.

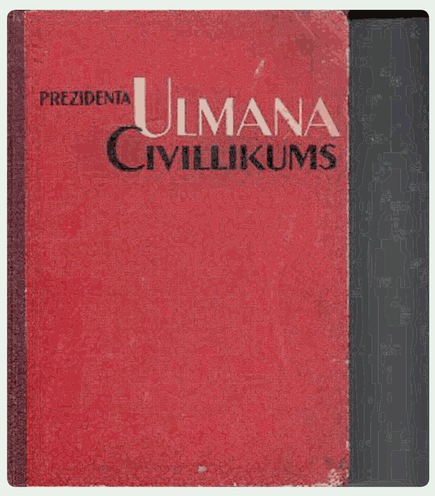

Civillikumsi juubeliväljaanne 2008. aastast.

Samal ajal ilmusid Lätis ka BES-i uued väljaanded.

1928. aastal ilmus ka BES-i lätikeelne väljaanne, mis lähtus BES-i venekeelsest tekstist. Tõlkijateks olid lätlastest juristid Aleksandrs Baumanis ja Janis Lauva.

1935. aastal ilmus BESi lätikeelne väljaanne (koostajateks A. Baumanis, J. Lauva ning H. Ehlers), mis lähtus 1928 ilmunud saksakeelsest väljaandest *Lettlands Bürgerliches Gesetzbuch*, alapealkirjaga *Teil III des Provinzialrechts der Ostseegouvernements*. Koostajateks olid baltisaksa juristid C. von Schilling ja H. Ehlers. Saksakeelne väljaanne oli mõeldud käsiraamatuks tegevjuristidele, andmaks tervikülevaate 1918–1928 tsiviilõiguses toimunud muutustest. Koostajad kõrvaldasid väljaandest kõik Eesti territooriumi puudutavad sätted, sest Eesti oli iseseisev naaberriik.

Inoffizielle Ausgabe

Lettlands Bürgerliches Gesetzbuch

Teil III des Provinzialrechts der Ostseegouvernements (Liv- und Kurländisches Privatrecht) nebst den russischen „Fortsetzungen“ der Jahre 1860, 1912, 1913 und 1914, sowie den Abänderungen und Ergänzungen von Lettlands Begründung an bis zum 1. Oktober 1928

Herausgegeben im Auftrage des Deutschen Juristenvereins zu Riga von

Dr. CARL v. SCHILLING, O. Prof. der Rechte, Appellhofrichter

HERBERT EHLERS, Redakteur der Kodifikations-Abteilung

Verlag der Akt.-Ges. Ernst Plates, Riga, kl. Münzstrasse 18

Seetõttu 1928. aasta ja 1935. aasta lätikeelsed tsiviilseadustiku tekstid ei ole samased.

BES 150 Balti eraseadus 150

BES-i ARENG RAHVUSRIIKIDES aastail 1918–1940. Teadus ja õpe.

Eesti ja Läti rahvusriikides edasikehtinud BES oli allikas, mida uurides ja õpetades kujunes Eesti ja Läti rahvuslik õigusteadus ja professionaalne juristkond. Paradoksaalne, kuid just nüüd saab saksa keeles loodud ja vene keeles kehtinud BES Eesti ja Läti õiguskultuuri üheks tüvitekstiks. See on alus, millest kasvavad välja rahvuskeelsed seadused, õpikud ja teaduslikud uurimused.

Loomulikult jäi püsima ja arenes baltisaksa juristkond, mille keskuseks kujunes nüüd Riia, suuresti tänu seal asunud saksakeelse kõrgkooli Herder-Institut riigi- ja õigusteaduste teaduskonnale. Läti saksa juristide selts andis 1926–1939 välja oma ajakirja *Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft*, mis jätkas baltisaksa traditsioone ka eraõiguse vallas. Läti eraõiguse olulisemate baltisaksa uurijatena võib nimetada Johann Theodor Bernhard Berenti, Burchard von Kloti ja Oscar von Zwingmanni) nime.

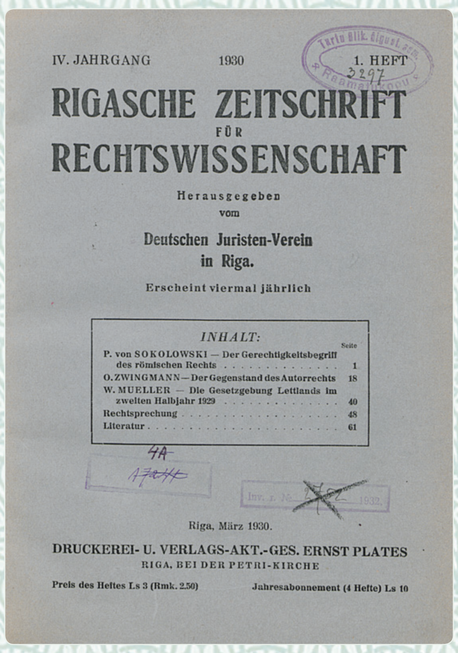
IV. JAHRGANG 1930 1. HEFT

RIGASCHE ZEITSCHRIFT FÜR RECHTSWISSENSCHAFT

Herausgegeben vom Deutschen Juristen-Verein in Riga.

Erscheint viermal jährlich

INHALT:

	Seite
P. von SOKOLOWSKI — Der Gerechtigkeitsbegriff des römischen Rechts	1
O. ZWINGMANN — Der Gegenstand des Autorrechts	18
W. MUELLER — Die Gesetzgebung Lettlands im zweiten Halbjahr 1929	40
Rechtsprechung	48
Literatur	61

Riga, März 1930.

DRUCKEREI- U. VERLAGS-AKT.-GES. ERNST PLATES RIGA, BEI DER PETRI-KIRCHE

Preis des Heftes Ls 3 (Rmk. 2.50) Jahresabonnement (4 Hefte) Ls 10

Igor Tjutrjumov. Vene õigusteadlane, 1914–1917 senaator, 1915–1917 riiginõukogu liige, ühtlasi 1903–1917 eradotsent ja 1917–1919 professor. 1920–1935 oli Tartu Ülikoolis tsiviilõiguse professor, aastast 1935 samas emeriitprofessorina eradotsent.

Läti rahvusülikooli õppejõudude hulgas on nimekamad professorid Vassili Sinaiski ja Vladimir Bukovski. V. Bukovski oli esimene õigusteadlane, kes jõudis Läti ülikoolis doktoritöö kaitsmiseni (1931).

Vassili Sinaiski (1876–1949). Oli jurist, ajaloolane ja poeet. Õpetas Rooma õiguse ajalugu ka Tartus. 1922–1944 oli Läti Ülikooli tsiviilõiguse professor.

BES oli ka Eestis see tsiviilõiguse allikas, mille najal pidi eesti kujunev juristkond looma omakeelse juriidilise õppe- ja teaduskirjanduse eraõiguse valdkonnas. Ka Tartu ülikooli õigusteaduskond pidi kasutama muukeelseid õppejõude ning õppekirjandust. Üheks nimekamaks neist oli professor I. Tjutrjumov, kelle õpik ilmus mitmes väljaandes ning kelle konspekte tõlgiti hiljem ka eesti keelde.

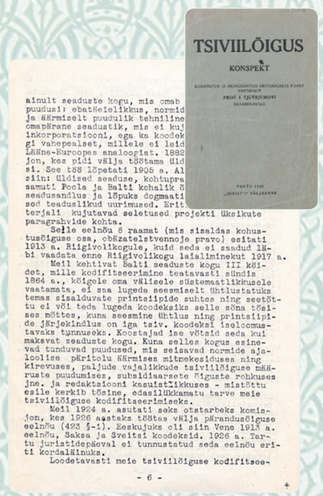

V. Sinaiski Läti perioodi bibliograafia sisaldab peaaegu 500 nimetust. BES-i puhul on olulisemad tema venekeelne 2-köiteline mahukas käsitlus tsiviilõigusest, kus ta põhjendab oma õigusteooriat.
1935. a. ilmus V. Sinaiskilt lätikeelne Läti tsiviilõiguse käsitlus – *Civiltiesības : Latvijas vispārējo civiltiesību zinātniskā apstrādājumā*, mis on seniajani säilitanud oma koha Läti üliõpilaste lugemislaual.

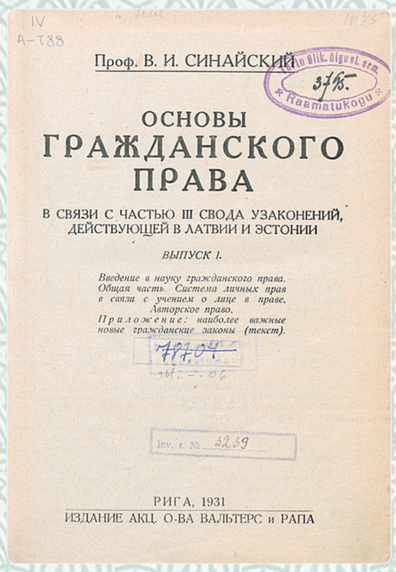

Erinevatel põhjustel ei ilmunudki Eestis enne II maailmasõda eestikeelset tsiviilõiguse õpikut, küll aga publitseeriti erinevate autorite konspekte, mis mahuliselt ei jäänud õpikutele alla.

Elmar Ilus (1898–1981) oli eesti õigusteadlane. Õppis Tartu Ülikoolis ning stipendiaadina Leipzigis ja Pariisis. Oli Tartu Ülikooli tsiviilõiguse ja -protsessi professor.

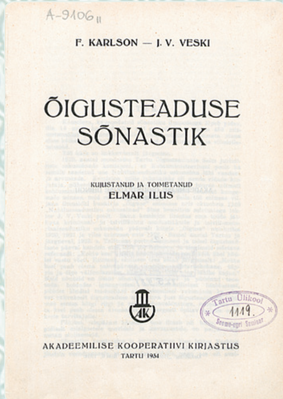

BES integreerumist eesti kultuuriruumi soodustas kindlasti 1934. aastal ilmunud *Õigusteaduse sõnastik*. Omakeelse õppekirjanduse loomisega arenes ka teadustegevus, mille üheks tulemuseks on Tartus kaitstud väitekirjad. Elmar Ilus kaitses 1939. aastal oma doktoritöö *Piiratud asjaõigused omale asjale*. 1936. aastal kaitses T. Grünthal magistritöö *Pandiõiguse, eriti kinnispandiõiguse arengust : Rooma-, Saksa ja Balti õiguses*. Väitekirjade nappust korvavad ajakirjas *Õigus* ilmunud arvukad artiklid, mis analüüsivad BES-iga seonduvaid probleeme väga erinevatest tahkudest.

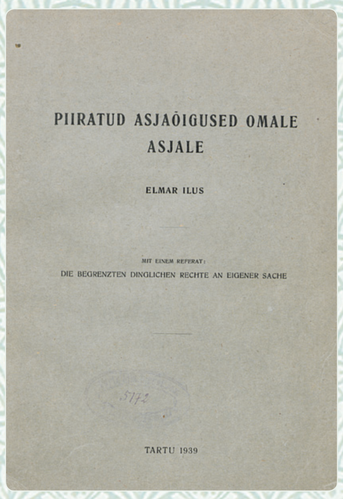

Tema oli ka 1928. aastal esimese mitteriikliku lätikeelse juriidilise ajakirja *Jurists* asutaja ja eestvedaja. Kõrge akadeemilise kultuuriga ajakiri kujunes kohaks, kus Läti saksa- ja vene- ning lätikeelsed juristid suutsid edukat koostööd teha. 1920.a. hakkas ilmuma Läti vanim ja suurim juriidiline ajakiri – *Latvijas Republikas Tieslietu Ministrijas Vēstnesis* (Läti Vabariigi Justiitsministeerimi Teataja), millele kuulub oluline panus ka BES-i ja selle uuenduste analüüsimisel.

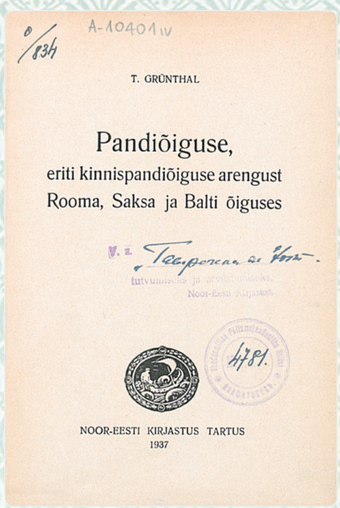

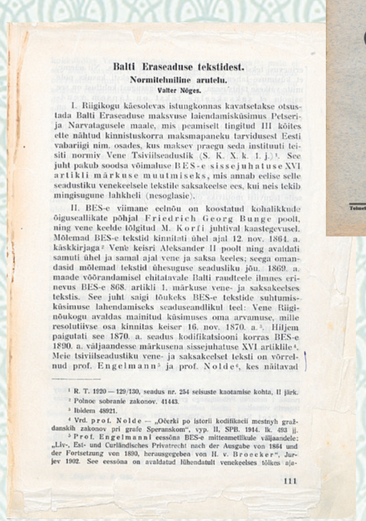

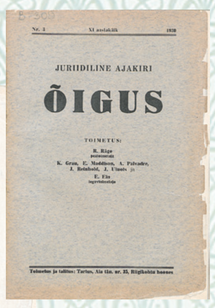

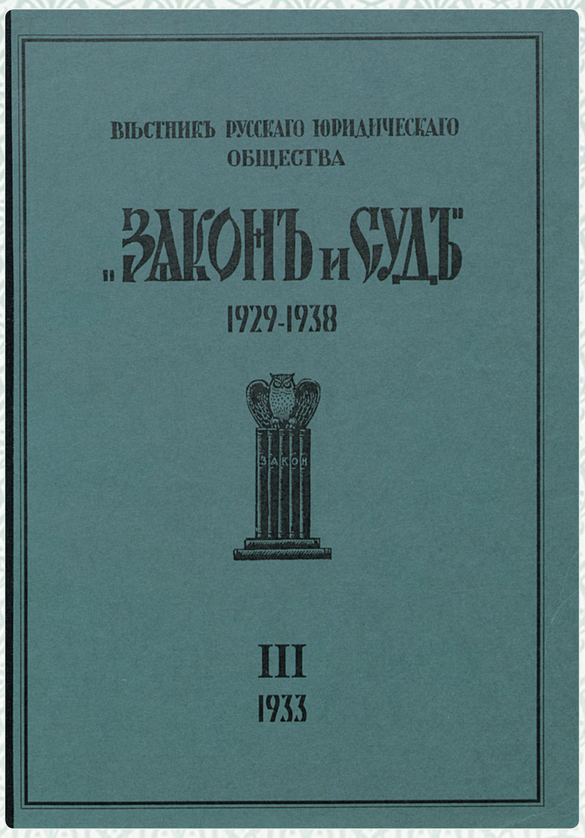

Läti vene juristide ühing andis välja oma ajakirja *Закон и Суд* (Seadus ja Kohus), ehkki see kujunes suuresti kogu vene välisjuristide häälekandjaks, leidsid sealgi käsitlemist mitmed BES-i puudutavad probleemid.

BES 150 Balti eraseadus 150

BES PÄRAST 1940. AASTAT. Omandireform ja kõik muu

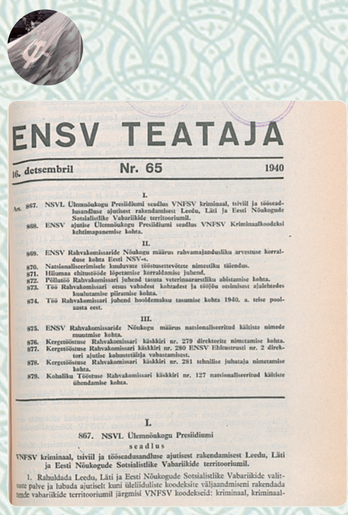
ENSV TEATAJA

16. detsembril Nr. 65 1940

I.

867. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadus VNFSV kriminaal, tsiviil ja töösaadusandluse ajutisest rakendamisest Leedu, Läti ja Eesti Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide territooriumil.

868. ENSV ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus VNFSV Kriminaalkoodeksi kehtimapanemise kohta.

II.

869. ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus rahvamajanduslika arvestuse korralduse kohta Eesti NSV-s.

870. Natsionaliseerimiste kandmisest töötsustevõtete nimestiku täiendus.

871. Hiiumaa ehitusõide lõpetamise kiireldamise juhend.

872. Põllumõõdu Rahvakomissari juhend tasuta veterinaarteenistuse ahistamise kohta.

873. Töö Rahvakomissari otsus vahedest kohtadest ja töölõha ostmisest ajalehtedes kuulutamise piiramise kohta.

874. Töö Rahvakomissari juhend hoodlemaksu tasumise kohta 1940. a. teise poolaasta eest.

III.

875. ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus natsionaliseerimata kätistes nimede muutmise kohta.

876. Kergetööstuse Rahvakomissari käskkiri nr. 279 direktoriste nimetamise kohta.

877. Kergetööstuse Rahvakomissari käskkiri nr. 280 ENSV Ehitustrusti nr. 2 direktori ajutise kahemõttelõja vabastamisest.

878. Kergetööstuse Rahvakomissari käskkiri nr. 281 tehnilise juhataja nimetamise kohta.

879. Kohaliku Tööstuse Rahvakomissari käskkiri nr. 127 natsionaliseerimata kätistes ühendamise kohta.

I.

867. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi

seadlus

VNFSV kriminaal, tsiviil ja töösaadusandluse ajutisest rakendamisest Leedu, Läti ja Eesti Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide territooriumil.

1. Rahuldada Leedu, Läti ja Eesti Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide valitsuste palve ja lubada ajutiselt: kuni üleliidulise koodeksite väljaandmiseni rakendada nende vabariikide territooriumil järgmisi VNFSV koodekseid: kriminaal, kriminal-

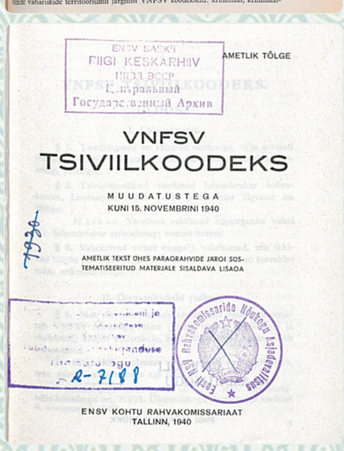
ENSV SADKI RIIGI KESKARHIIV НКЮЮ ЭССР Государственный Архив

AMETLIK TÕLGE

VNFSV TSIVIILKOODEKS

MUUDATUSTEGA KUNI 15. NOVEMBRINI 1940

AMETLIK TEKST OHES PARAGRAHVIDE JÄRGI SÜSTEMATISEERITUD MATERJALE SISALDAVA LISAOA

R-7189

ENSV KOHTU RAHVAKOMISSARIAAT TALLINN, 1940

NSV Liidu 1940. aasta sissetung Balti riikidesse muutis ka BES-i ning temast väljakasvanud allikate ajaloolist käekäiku.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium võttis 6. novembril 1940 vastu seadluse, millega rahuldas Eesti NSV, samuti Läti NSV valitsuse palve – lubada ajutiselt, kuni üleliidulise koodeksi väljaandmiseni, rakendada nende vabariikide territooriumil nii Vene NFSV tsiviilkoodeksit kui ka teisi koodekseid. Eesti NSV Ajutise Ülemnõukogu Presiidium võttis omakorda 30. detsembril 1940 vastu seadluse, mille kohaselt hakkas Vene NFSV tsiviilkoodeks Eesti territooriumil alates 1. jaanuarist 1941. Samasugune saatus tabas Lätit.

Natsi-Saksamaa okupatsioon Eestis tõi kaasa BES-i taasjõustamise 5. detsembril 1941, Lätis juunis 1942. Need korraldused ei tähendanud automaatselt Eestis ja Lätis enne 1940. aasta juunit toiminud õigussuhete taastamist. Iseseisvusaegne tsiviilõigus kehtis Eesti ja Läti kindralkomissariaatide territooriumil kuni 1944. aasta sügiseni.

Eestis jõustus 7. septembril 1944 Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi, Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P ühismäärus Saksa okupatsiooni aegsete seaduste, otsuste, määruste ja korralduste tühistamise kohta.

Järgmine ühismäärus taaskehtestas kõik 1940–1941 välja antud NSV Liidu ning Eesti NSV aktid niivõrd, kuivõrd nad polnud muudetud või tühistatud Nõukogude võimu organite endi sellekohaste otsustega. Analoogsed aktid jõustusid ka Lätis.

Samas võib leida isegi NSV Liidu Ülemkohtu otsuseid, mille aluseks on just BES-i asjakohased sätted.

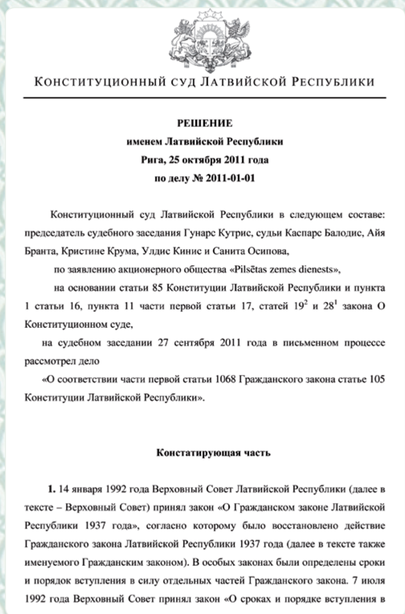
Конституционный суд Латвийской Республики

РЕШЕНИЕ
именем Латвийской Республики
Рига, 25 октября 2011 года
по делу № 2011-01-01

Конституционный суд Латвийской Республики в следующем составе: председатель судебного заседания Гунарс Кутрис, судьи Каспарс Балодис, Айя Бранта, Кристине Крума, Удис Кинис и Санита Осипова,

по заявлению акционерного общества «Pilsētas zemes dienests»,

на основании статьи 85 Конституции Латвийской Республики и пункта 1 статьи 16, пункта 11 части первой статьи 17, статей 19^2 и 28^1 закона О Конституционном суде,

на судебном заседании 27 сентября 2011 года в письменном процессе рассмотрел дело

«О соответствии части первой статьи 1068 Гражданского закона статье 105 Конституции Латвийской Республики».

Констатирующая часть

1. 14 января 1992 года Верховный Совет Латвийской Республики (далее в тексте – Верховный Совет) принял закон «О Гражданском законе Латвийской Республики 1937 года», согласно которому было восстановлено действие Гражданского закона Латвийской Республики 1937 года (далее в тексте также именуемого Гражданским законом). В особых законах были определены сроки и порядок вступления в силу отдельных частей Гражданского закона. 7 июля 1992 года Верховный Совет принял закон «О сроках и порядке вступления в

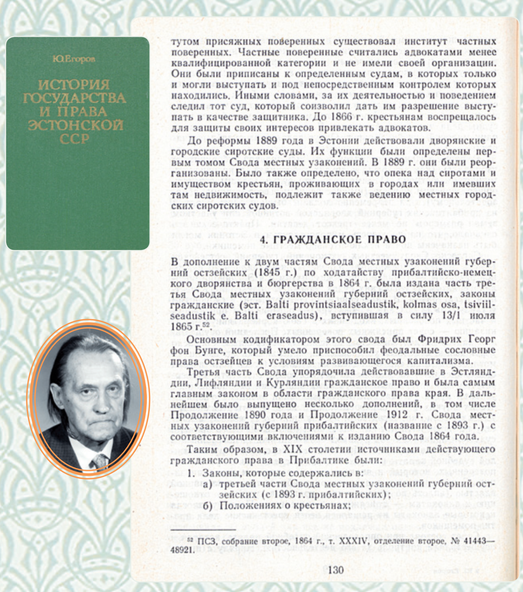
Ю.Е.Горов

ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА ЭСТОНСКОЙ ССР

тутом присяжных поверенных существовал институт частных поверенных. Частные поверенные считались адвокатами менее квалифицированной категории и не имели своей организации. Они были приписаны к определенным судам, в которых только и могли выступать и под непосредственным контролем которых находились. Иными словами, за их деятельностью и поведением следил тот суд, который соизволил дать им разрешение выступать в качестве защитника. До 1866 г. крестьянам воспрещалось для защиты своих интересов привлекать адвокатов.

До реформы 1889 года в Эстонии действовали дворянские и городские сиротские суды. Их функции были определены первым томом Свода местных узаконений. В 1889 г. они были реорганизованы. Было также определено, что опека над сиротами и имуществом крестьян, проживающих в городах или именных там недвижимость, подлежит также ведению местных городских сиротских судов.

4. ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО

В дополнение к двум частям Свода местных узаконений губерний остзейских (1845 г.) по ходатайству прибалтийско-немецкого дворянства и бюргерства в 1864 г. была издана часть третья Свода местных узаконений губерний остзейских, законы гражданские (эст. Balti provintsiaalseadustik, kolmas osa, tsiviilseadustik e. Balti eraseadus), вступившая в силу 13/1 июля 1865 г.[52].

Основным кодификатором этого свода был Фридрих Георг фон Бунге, который умело приспособил феодальные сословные права остзейцев к условиям развивающегося капитализма.

Третья часть Свода упорядочила действовавшие в Эстляндии, Лифляндии и Курляндии гражданское право и была самым главным законом в области гражданского права края. В дальнейшем было выпущено несколько дополнений, в том числе Продолжение 1890 года и Продолжение 1912 г. Свода местных узаконений губерний прибалтийских (название с 1893 г.) с соответствующими включениями к изданию Свода 1864 года.

Таким образом, в XIX столетии источниками действующего гражданского права в Прибалтике были:

1. Законы, которые содержались в:
   а) третьей части Свода местных узаконений губерний остзейских (с 1893 г. прибалтийских);
   б) Положениях о крестьянах;

[52] ПСЗ, собрание второе, 1864 г., т. XXXIV, отделение второе, № 41443–48921.

130

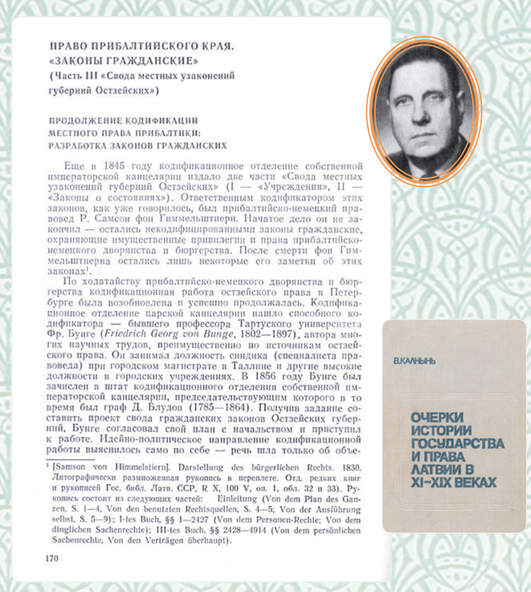
ПРАВО ПРИБАЛТИЙСКОГО КРАЯ. «ЗАКОНЫ ГРАЖДАНСКИЕ» (Часть III «Свода местных узаконений губерний Остзейских»)

ПРОДОЛЖЕНИЕ КОДИФИКАЦИИ МЕСТНОГО ПРАВА ПРИБАЛТИКИ: РАЗРАБОТКА ЗАКОНОВ ГРАЖДАНСКИХ

Еще в 1845 году кодификационное отделение собственной императорской канцелярии издало две части «Свода местных узаконений губерний Остзейских» (I — «Учреждения», II — «Законы о состояниях»). Ответственным кодификатором этих законов, как уже говорилось, был прибалтийско-немецкий правовед Р. Самсон фон Гиммельштиерн. Начатое дело он не закончил — остались некодифицированными законы гражданские, охраняющие имущественные привилегии и права прибалтийско-немецкого дворянства и бюргерства. После смерти фон Гиммельштиерна остались лишь некоторые его заметки об этих законах[1].

По ходатайству прибалтийско-немецкого дворянства и бюргерства кодификационная работа остзейского права в Петербурге была возобновлена и успешно продолжалась. Кодификационное отделение царской канцелярии нашло способного кодификатора — бывшего профессора Тартуского университета Фр. Бунге (*Friedrich Georg von Bunge*, 1802—1897), автора многих научных трудов, преимущественно по источникам остзейского права. Он занимал должность синдика (специалиста правоведа) при городском магистрате в Таллине и другие высокие должности в городских учреждениях. В 1856 году Бунге был зачислен в штат кодификационного отделения собственной императорской канцелярии, председательствующим которого в то время был граф Д. Блудов (1785—1864). Получив задание составить проект свода гражданских законов Остзейских губерний, Бунге согласовал свой план с начальством и приступил к работе. Идейно-политическое направление кодификационной работы выяснилось само по себе — речь шла только об объе-

[1] [Samson von Himmelstiern]. Darstellung des bürgerlichen Rechts. 1830. Литографически размноженная рукопись в переплете. Отд. редких книг и рукописей Гос. библ. Латв. ССР, R X, 100 V, оп. 1, обл. 32 и 33). Рукопись состоит из следующих частей: Einleitung (Von dem Plan des Ganzen, S. 1—4, Von den benutzten Rechtsquellen, S. 4—5; Von der Ausführung selbst, S. 5—9); I-tes Buch, §§ 1—2427 (Von dem Personen-Rechte; Von dem dinglichen Sachenrechte); III-tes Buch, §§ 2428—4914 (Von dem persönlichen Sachenrechte, Von den Verträgen überhaupt).

170

В.КАМЫНЬ

ОЧЕРКИ ИСТОРИИ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА ЛАТВИИ В XI–XIX ВЕКАХ

Zivilgesetzbuch

vom 28. Januar 1937

Riga 1937

Ausgabe des lettischen Justizministeriums

Nõukogude perioodil oli saanud BES Eesti ja Läti ajaloolaste pärisosaks, kuid siiski mitte veel täielikult – 1987. aastal andis D. Loeber Saksamaal välja 1937. aasta *Civillikumsi* nii saksa kui läti keeles.

Iseseisvuse taastamise järel jäi BES-ile kahetine roll.

Lätis ärkasid BES ja BESi-põhine *Civillikums* Okasroosikestena (poole)saja-aastasest nõidusunest. Läti Ülemnõukogu taasjõustas *Civillikumsi* põhiosa 1992. aastal vastuvõetud seadustega. *Civillikumsi* ennistamisega seotud tegemisi suunas olulisel määral akadeemik professor Janis Webers, kelle eestvedamisel jõuti ka seadustiku kommentaarideni.

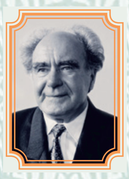

Eestis mängis BES järjest suuremat rolli (õigus)ajaloolaste töölaual

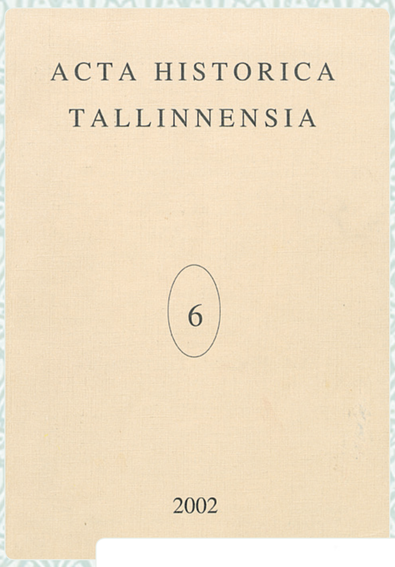
ACTA HISTORICA TALLINNENSIA

6

2002

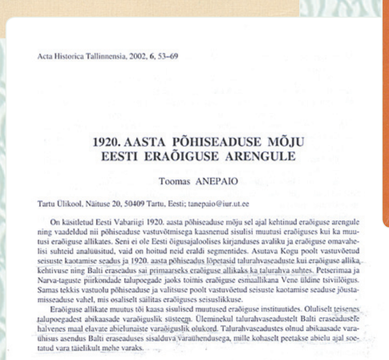
Acta Historica Tallinnensia, 2002, 6, 53–69

1920. AASTA PÕHISEADUSE MÕJU EESTI ERAÕIGUSE ARENGULE

Toomas ANEPAIO

Tartu Ülikool, Näituse 20, 50409 Tartu, Eesti; tanepaio@iur.ut.ee

On käsitletud Eesti Vabariigi 1920. aasta põhiseaduse mõju sel ajal kehtinud eraõiguse arengule ning vaadeldud nii põhiseaduse vastuvõtmisega kaasnenud sisulisi muutusi eraõiguses kui ka muutusi eraõiguse allikates. Seni ei ole Eesti õigusajaloolises kirjanduses avaliku ja eraõiguse omavahelisi suhteid analüüsitud, vaid on hoitud neid eraldi segmentides. Asutava Kogu poolt vastuvõetud seisuste kaotamise seadus ja 1920. aasta põhiseadus lõpetasid talurahvaseaduste kui eraõiguse allika, kehtivuse ning Balti eraseadus sai primaarseks eraõiguse allikaks ka talurahva suhtes. Peiseerimaa ja Narva-taguste piirkondade talupoegade jaoks toimis eraõiguse esmaallikana Vene üldine tsiviilõigus. Samas tekkis vastuolu põhiseaduse ja valitsuse poolt vastuvõetud seisuste kaotamise seaduse jõustamisseaduse vahel, mis osaliselt säilitas eraõiguses seisuslikkuse.

Eraõiguse allikate muutus tõi kaasa sisulised muutused eraõiguse instituutides. Oluliselt tõsenes talupoegadest abikaasade varaõiguslik sõltuvus. Üleminekul talurahvaseaduselt Balti eraseadusele halvenes maal elavate abielumaiste varaõiguslik olukord. Talurahvaseadustes olnud abikaasade varaühisus asendus Balti eraseaduses sisaldava varaithendusega, mille kohaselt peetakse abielu ajal soetatud vara täielikult mehe varaks.

SISSEJUHATUS

Vaadates Eesti ajaloolaste (nii "päris-" kui ka õigusajaloolaste) loodud Eesti õigusajaloo senist üldpilti, tundub, et Eesti õigusajalugu koosneb rangelt eraldatud segmentidest – riigiõiguse, kriminaalõiguse ja haldusõiguse ajaloost, mis eksisteerivad ükstteise kõrval omavahelise seoseta. Olukorda ilmestab kõnekalt tõsiasi, et meil pole seni Eesti õigusajaloo üüdisaegset üldkäsitlust. Seesugune segmentaarsus võib küll seletatav olla, kui mõelda kas või sellele, kui hoolikalt on juristid kuni viimase ajani lahus hoidnud era- ja avalikku õigust. Mõelgem aimuüksi käimasolevale vaidlusele, kas tööõigus kuulub era- või avaliku õiguse valdkonda, kas tööleping on võlaõiguse reguleerimisobjekt või vajab ta omaette normimist.

Range eristamise teke ja selle ületamine on seotud uue, *ancien régime*'ist erineva põhikorra kujunemisega. Selle alguses seisab modernne, kirjutatud põhiseadus, mille lahutamatuks osaks on riigikorra ammendava kirjelduse kõrval kodanike põhiõiguste kataloog. Euroopas on seesuguse traditsiooni teke seotud 1789. aasta Prantsuse revolutsiooniga, kui absolutismist lahkudes korraldati

53

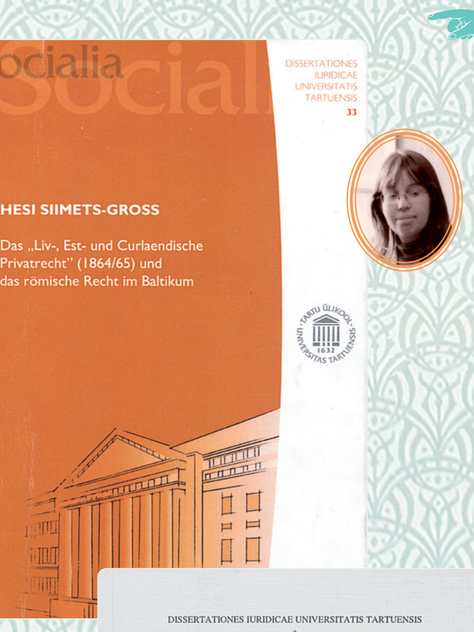
Socialia

DISSERTATIONES IURIDICAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS 33

HESI SIIMETS-GROSS

Das „Liv-, Est- und Curlaendische Privatrecht" (1864/65) und das römische Recht im Baltikum

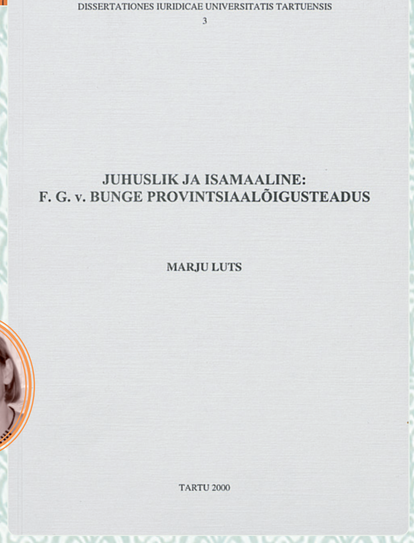
DISSERTATIONES IURIDICAE UNIVERSITATIS TARTUENSIS 3

JUHUSLIK JA ISAMAALINE: F. G. v. BUNGE PROVINTSIAALÕIGUSTEADUS

MARJU LUTS

TARTU 2000

Võrreldes Lätiga oli Eestis BES-i renessanss tagasihoidlikum. Tänu õigusliku järjepidevuse printsiibile, omandiõiguse restitutsioonile (ÜN otsus 19. detsembrist 1990) ja omandireformi aluste seadusele pakkusid BES-i sätted peamurdmist nii kohtunikele kui ka advokaatidele, seadusandjast rääkimata (näiteks endise kruntrendimaa (obrokimaa) omandisse andmise ja kompenseerimise seadus 7.12.1993, vt *Riigi Teataja* I 1993, 79, 1182).

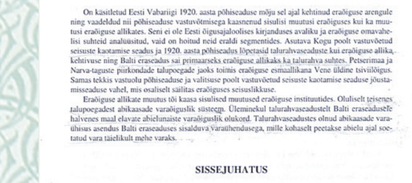
RIIGIKOHTU LAHENDID 1993 / 1994

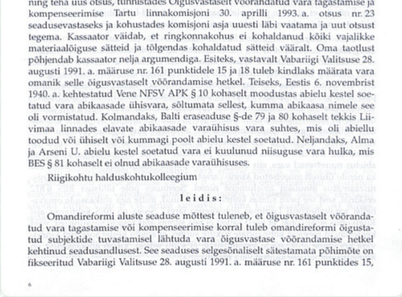
Riigikohtu halduskollegiumi määrused 1994. Kassatsioonimenetlus 81

kompenseerimise Tartu linnakomisjoni 30. aprilli 1993. a. otsuse nr. 23 seadusevastaseks ja kohustas komisjoni asja uuesti läbi vaatama ja uut otsust tegema.

Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise Tartu linnakomisjon esitas 21. veebruaril 1994. a. Tartu Ringkonnakohtule apellatsioonkaebuse Tartu Halduskohtu otsuse peale. Kaebuses paluti kohtuotsus tühistada, kuna vara omanikuna on kinnistusregistrisse kantud Arseni U., kes on elus ja seetõttu ainus omandireformi õigustatud subjekt. Kaebuses väideti ka seda, et komisjon lähtub otsuste tegemisel mitte abielu- ja perekonnakoodeksist, vaid Eesti Vabariigi omandireformi aluste seadusest.

Tartu Ringkonnakohus tühistas 25. märtsil 1994. a. Tartu Halduskohtu 9. veebruari 1994. a. otsuse haldusasjas nr. I-3-10/94 ja rahuldas apellatsioonkaebuse. Ringkonnakohus leidis, et Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise Tartu linnakomisjoni 30. aprilli 1993. a. otsus nr. 23 on seaduslik ja kooskõlas Omandireformi aluste seaduse §-dega 7 ja 8, samuti Vabariigi Valitsuse 28. augusti 1991. a. määrusega nr. 161 kinnitatud Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise avalduste esitamise ja läbivaatamise ning tõendite esitamise ja hindamise korra punktidega 15, 16, 18, 19 ja 21.

M.T. esitas 20. aprillil 1994. a. kassatsioonkaebuse Tartu Ringkonnakohtu otsuse peale haldusasjas nr. II-3-16/94. Kaebuses palutakse see otsus tühistada ning teha uus otsus, tunnistades Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise Tartu linnakomisjoni 30. aprilli 1993. a. otsus nr. 23 seadusevastaseks ja kohustades komisjoni asja uuesti läbi vaatama ja uut otsust tegema. Kassaator väidab, et ringkonnakohus ei kohaldanud kõiki vajalikke materiaaliõiguse sätteid ja tõlgendas kohaldatud sätteid vääralt. Oma taotlust põhjendab kassaator nelja argumendiga. Esiteks, vastavalt Vabariigi Valitsuse 28. augusti 1991. a. määrase nr. 161 punktidele 15 ja 18 tuleb kindlaks määrata vara omanik: selle õigusvastaselt võõrandamise hetkel. Teiseks, Eestis 6. novembrist 1940. a. kehtestatud Vene NFSV APK § 10 kohaselt moodustas abielu kestel soetatud vara abikaasade ühisvara, sõltumata sellest, kumma abikaasa nimele see oli vormistatud. Kolmandaks, Balti eraseaduse §-de 79 ja 80 kohaselt tekkis Liivimaa linnades elavate abikaasade varaühisus vara suhtes, mis oli abiellu toodud või ühiselt või kummagi poolt abielu kestel soetatud. Neljandaks, Alma ja Arseni U. abielu kestel soetatud vara ei kuulunud niisuguse vara hulka, mis BES § 81 kohaselt ei olnud abikaasade varaühisuses.

Riigikohtu halduskohtukolleegium

leidis:

Omandireformi aluste seaduse mõttest tuleneb, et õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise korral tuleb omandireformi õigustatud subjektide tuvastamisel lähtuda vara õigusvastase võõrandamise hetkel kehtinud seadusandlusest. See seaduses selgesõnaliselt sätestamata põhimõte on fikseeritud Vabariigi Valitsuse 28. augusti 1991. a. määruse nr. 161 punktides 15,

Last, but not least – aga milline siis ikka oli BES-i kehtiv redaktsioon Eestis seisuga 16. juuni 1940?